

מעדני שבת

פרשת קדושים תשפ"ב

גליון רפ"ז

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

ערלה

יש דין בערלה שהשומר של הפרי (דהיינו הקליפה) אסור דכתיב 'את פרי' לרבות השומר. הצ"ח (ברכות ל"ו): מחדש דבחור"ל שומר של הפרי אינו אסור. וזה מובן על הצד שהלל"מ הוא דין חדש ואין ריבוי לאסור שומר.

שנינו בריש מסכת ערלה הנוטע לרבים חייב ר' יהודה פוטר. הרמב"ם (מעשר שני ונטע רבעי י' ד') פוסק הנוטע לרבים בתוך שדהו חייב בערלה שנאמר ונטעתם אפילו לרבים, בד"א בארץ ישראל אבל בחוצה לארץ פטור. הקרית ספר שם מבאר משום דאף על גב דערלה בחוצה לארץ הלל"מ ריבוי דקרא לא קאי אלא בארץ ישראל. זה רק מובן אם לומדים שהוא דין חדש.

מה שספק ערלה מותר בחור"ל כתב הבית יוסף (יו"ד רצ"ד) שמשמע בטור שהטעם דמשום דאינה אלא הלכה למשה מסיני לכן ספיקה מותר, וחולק עליו דהא ודאי ליתא דשאר הלכות למשה מסיני ספיקן נמי אסור והכא שאני דכך נאמרה בהלל"מ דספיקה מותר. (עי' שם בט"ז).

איתא בגמ' (קידושין ל"ט). דאמר ליה ספק לי ואנא איכול, ופירש"י לקוט שלא בפני שיהיה ספק אצלי ואנא איכול ובערלה קאי. השלטי גיבורים שם כתב מותר לאדם להאכיל לחבירו שהוא מסופק בהם אבל הוא עצמו אינו יכול לאכלו כיון שהוא עצמו יודע שהם ערלה.

השערי ישר (א ו) מפרש דלפירושים כך נאמרה ההלכה שיהיה דין ערלה תלוי בתנאי של ידיעת האוכל דבשעת העלם ידיעת ודאי, הוי אז כדבר מותר ממש, ומהאי טעמא מותר להאכיל לחבירו ערלה ודאית שלא ידע האוכל ולא שייך בזה לפני עור דאינו מכשילו כלום דמאכילו דבר המותר ממש. הב"י מביא שיש שחולקים על הנ"ל וס"ל שאם הוא יודע אסור לו להאכיל חבירו שאינו יודע.

עוד נחלקו כשיש רוב שאומר שהוא ערלה, הר"ן מתיר כי הלל"מ היא שרק ודאי ידיעה אסור אבל רוב לא מהני, ובתוס' מבואר שכשיש רוב הוא אסור גם בחור"ל.

המגן אברהם (תרמ"ט סק"כ) כתב שמה ששנינו שאתרוג של ערלה פסול הוא דוקא בערלה של א"י אבל בערלת חור"ל כשר שהרי יכול לכתחלה להאכילו לחבירו שאינו מכיר בה. וכן פוסק המ"ב שם שאתרוג של ערלת חור"ל כשר אפילו ביום ראשון.

אילן שניעקר ממקום למקום

הש"ע (יו"ד רצ"ד י"ט) פוסק אילן שעקרו רוח או שטפו נהר והוליכו למקום אחר, ומהעפר שסביב שרשיו עמו, והוסיף עליו שם עפר ונשרש שם בארץ, אומדים אותו אם היה יכול לחיות בעפר הראשון שבא עמו בלא תוספת עפר אחר, הרי זה כנטוע במקומו ופטור מהערלה, ואם לאו חייב.

הפתחי תשובה שם כתב בשם תשובות פרח מטה אהרן דבעינן שיכול לחיות שלש שנים כשני ערלה. ומביא שהשיבת ציון פסק דדוקא בא"י בעינן שיכול לחיות ג' שנים אבל בחור"ל די אם יכול לחיות קצת ימים. וכתב דצריך אומד הדעת מבקיאים להתברר אם יכול להחיות בא"י אבל בחור"ל דספיקו מותר ואפילו בספק שיותר נוטה לאיסור ואתחזק איסורא מותר ואפילו בספק שהוא חסרון ידיעה דקיי"ל בעלמא דלא הוי ספק מותר בחור"ל.

כתיב (יט, כג) 'שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל'. כל הפירות שגדלו בשלש שנים הראשונים אסורין בהנאה לעולם, בין עיקר הפרי בין הגרעינים בין הקליפות. ויש חיוב לשרפן כמבואר בגמ' תמורה (ל"ג:), ומה"ט עפרה מותר.

עוד איתא בגמ' (סוכה ל"ה). שאתרוג של ערלה פסול, מאי טעמא פליגי בה רבי חייא בר אבין ורבי אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון. תוס' שם תמהים תיפוק ליה משום שיש בו חיוב שריפה והוה כתותי מכתת שיעוריה.

ערלת חור"ל

איתא בגמ' (קידושין ל"ז). שערלה בא"י מן התורה, ובחור"ל הלל"מ. ואיתא בגמ' שם (ל"ח:): ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר בחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט.

המשנה למלך (מאכ"א י' י"א) כתב דאליבא דמאן דאית ליה דתרומה בזמן הזה מדרבנן משום דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא וס"ל ג"כ דעזרא לא קידש לעתיד לבא ערלה בזמן הזה אף בא"י דינו כמו חור"ל שספיקה מותר משום דכך נאמרה הלכה למשה בסיני בזמן הזה אף בא"י ספקה מותר משום דבטלה קדושת הארץ. אבל למ"ד שקדשה לעתיד לבא אז גם בזמן הזה בא"י ספק אסור.

הרמב"ם (מאכ"א י' כ"א) כתב האוכל ערלה של חוצה לארץ מכין אותו מכת מרדות. הבה"ג חולק וס"ל שהוא לוקה מלקות מן התורה. הגר"ח על הרמב"ם שם מבאר שהמחל' היא האם נתחדש בהלכה למשה מסיני שחור"ל גם נכלל בלאו של ערלה או שהוא איסור חדש. הרמב"ם ס"ל שהוא איסור חדש ולכן אין לוקה, והבה"ג ס"ל שהוא גילוי מילתא שגם חור"ל נכלל בלאו וממילא לוקה.

ובזה יש לבאר כמה מחל', כגון הרמב"ם (שם הל' טו) כתב יראה לי שאין דין נטע רבעי נוהג בחוצה לארץ אלא אוכל פירות שנה רביעית בלא פדיון כלל שלא אמרו אלא הערלה, ומביא שהגאונים חולקים, ומבאר הגר"ח שמחל' זו גם תלויה בחקירה הנ"ל, שלפי הרמב"ם שהוא דין חדש א"כ הוא דוקא איסור ערלה, אבל הגאונים דס"ל שהלל"מ היא שחור"ל נכלל בלאו של הפסוק א"כ אפשר שהוא נכלל בדין נטעי רבעי שהוא המשך של דין ערלה.

עוד נחלקו הראשונים האם ערלה בחור"ל אסור בהנאה, תוספות רי"ד (סוכה ל"ה). כתב שערלה בחוצה לארץ אינה אסורה אלא באכילה ולא בהנאה, ומביא ראיה ממה שכתוב בגמ' שבחור"ל אמר לו ספק לי ואנא איכול, ואם הוא אסור בהנאה איך הוא יכול לתת במתנה לחבירו. וזה מובן אם ערלה בחור"ל הוא דין חדש ולכן אינו נכלל בדין ערלה של א"י לאיסור הנאה והלל"מ היא רק שיש איסור אכילה.

המנחת חינוך (רמ"ו) כתב דכיון דכל הנשרפין צריך קרא לרבוויי שישרפו, ובלא זה הוי מן הנקברין, א"כ בחור"ל דאינו מבואר בקרא רק הלל"מ אינו טעונה שריפה והוי דינו ככל איסורי הנאה דעלמא וכ"ה בכפ"ת סוכה שם. אולם יש שחולקים וס"ל שיש חיוב שריפה בחור"ל כי הלל"מ היא שחור"ל יש נכלל בלאו של ערלה ודינו כא"י.

כתיב (י"ט י) 'וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט כו', הנה התורה חייבה אותנו לתת מתנת כהונה ומתנות עניים, ובמתנות כהונה הדין הוא שצריך לתת לכהן מן המובחר כדכתיב 'חלב יצהר', ואילו במתנות עניים בחרה התורה לתת לו את הגרוע את העללות שהם ענבים שאין להם לא כתף ולא נטף, והדבר צריך ביאור למה.

האזנים לתורה מבאר שהתורה ירדה לסוף דעתו של אדם כי במתנות כהונה אדם חושב לעצמו שכיון שהכהנים אין להם חלק בא"י וגם עושים את העבודה במקדש לכן מובן שיש לנו לפרנסם ולתת להם תרומה וכיוצא בו, אבל בעניים אדם חושב למה לי לעבוד עבור העני הא העני יכול לעבוד בעצמו, ולכן בא התורה להראות לעשיר שמה שיש עניים בעולם אינו משום שהם עצלנים אלא משום שכך גזר הקב"ה שיהיה עניים בעולם, ואפי' אם כל בני אדם יתמידו במלאכה תמיד יהיו עניים בעולם, כדכתיב 'לא יחדל אביון מקרב הארץ', והעשיר מקבל מהקב"ה ממון נוסף כדי לפרנס את העניים, והממון נמצא אצלו רק בפקדון ואין לו לחשוב שהממון בא לו ע"י כחו ועמלו ושייך לו, ולכן אמרה התורה לתת לעניים את העוללות וכיוצא בו כדי להקל על האדם כי יתן אל לבו ויחשוב אילו ענבים אלו באמת שייכים לו א"כ למה הם אינן טובים, אלא ראיה שזה לא מגיע לו אלא רק פקדון אצלו כדי לתת לעניים, וע"י זה הוא מתעורר שאין כל הממון שייך לו אלא יש לו גם פקדונות וממון שהוא חייב לחלק לעניים.

כתיב (יט, יז) 'לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך', הכלי יקר מבאר דסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך, כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו שלא יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו הרעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברבת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושה עד אשר ישקיף ה' וירא, ויסיר לב האבן מקרבנו.

כתיב (יט, ב) 'דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו'. רש"י כתב מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל.

החתם סופר מבאר שהתורה בא ללמדנו כי אע"פ שיש מצות קדושים תהיו שתהיו בפרישות אין כוונת התורה בדידות הגוף שיהיה כולו לבד ולא מעורב עם הבריות אלא ודאי שיהיה בקהל ובחבורה עם אחרים ביחד אלא גם כשהוא מעורב עם הבריות יהיה קדוש ופרוש מתענוגי עולם הזה.

כתיב (יט, כח) 'ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם', איתא בגמ' (סנהדרין ס"ח). כשמת ר' אליעזר התאבל עליו ר' עקיבא תלמידו והיה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ, תוספות שם מפרשים שמשום שרט לנפש ליכא דמשום תורה קעביד. ר' חיים שמואלביץ זצ"ל מבאר מפני ששורש האיסור הוא בכדי שלא יצטער האדם על צער גשמי יותר מדי אבל על צער רוחני של אבידת כח התורה בודאי מותר להצטער בלא שיעור.